

S P E R R E F R I S T

1. januar 1976 kl. 19.20.

Statsminister Trygve Brattelis tale
i TV og radio 1. januar 1976.

Kjære landsmenn,

Vårt folk står på terskelen til et nytt år med nye interessante oppgaver. Vi har gode muligheter for å løse dem på en tilfredsstillende måte.

Den internasjonale økonomiske krisen har etter hvert fått mere følbare virkninger for Norge. Likevel kom vårt land vel gjennom det året vi nettopp er ferdig med. De land som samarbeider i OECD - Vest-Europa, Nord-Amerika og Japan - hadde i 1975 totalt sett en nedgang i produksjonen. I Norge økte den totale produksjon med 3.5 prosent. De personlige inntekter etter prisstigning og skatter økte betydelig. Og arbeidsløsheten hos oss er vesentlig mindre enn i andre vestlige land.

Medvirkende til disse resultater har vært den samordnede inntektspolitikk og den aktive politikk for å motvirke følger av den internasjonale økonomiske nedgang. Samtidig har dette ført med seg en sterk øking av underskottet på handelsbalansen med utlandet. Dette er dekket med lån ute, noe som i vår situasjon er forsvarlig med sikte på kommende inntekter ved eksport av olje og gass.

Det er av interesse at den politikken vi her har ført har fått klar moralsk støtte ved den kritiske gjennomgåelsen av den i den europeiske samarbeidsorganisasjonen i Paris. Den har virket til et rimelig resultat hos oss, og den har ikke svekket stillingen for land med større vansker enn vi har.

Dette betyr ikke at det har vært et år uten bekymringer - når har en forresten hatt det? Inntil det blir en klar vending til det bedre i internasjonal økonomi, vil en rekke av våre egne oppgaver være vanskelige å løse. Alle regner med at en slik internasjonal vending vil komme. Men om tidspunktet blir utsagnene stadig mere usikre.

Derfor er det i særlig grad nødvendig med våken oppmerksomhet å møte det som måtte komme. Og til hver tid være rede til å sette iverk de tiltak som kan gi en gunstig utvikling i vårt land.

Også i det nye året blir det en hovedoppgave å trygge arbeidsplassene og en rimelig utvikling i inntektene. Samtidig må arbeidet planmessig føres videre for å trygge det framtidige grunnlaget for fiskeriene. Det samme gjelder klarlegging og sikring av landbrukets stilling i norsk økonomi på lengre sikt.

Det er lett å se at de senere års prisstigning har en annen karakter og styrke enn vi hadde vennet oss til i etpar tiår før. Da steg leviekostnadene i Europa med mellom 4 og 5 prosent i året. Også det var plagsomt og voldt adskillig politisk strid. Men fra 1972 - 73 satte det internasjonalt inn en inflasjonsbølge av flerdobbelt styrke. I enkelte industriland kom den opp i 15 - 20 prosent prisstigning i året.

En slik bølge skaper med rette store bekymringer, særlig hvis den varer gjennom flere år. Den er en fare for stabiliteten i den økonomiske utviklingen i de vestlige industriland og i deres økonomiske forbindelser med utviklingslandene.

I første omgang har vi her stillet oss den begrensede oppgave å trygge en økt realinntekt, og uten å svekke vår utenlandske konkurransevne slik at vi setter arbeidsplassene i fare. Her har vi de par siste årene hatt gode resultater.

Men prissjokket har varslet nødvendigheten av mere dyptgående og varige tiltak. Mange slike kan bare gjennomføres av et større antall land i samarbeide, for å få de internasjonale inflasjonskilder under bedre kontroll. Men også i de enkelte land synes det klart at de stabiliserende tiltak som ble brukt i 1950 - og 1960-årene er utilstrekkelige overfor 1970-årenes inflasjon. Det kom tidlig varsler om dette. Og Arbeiderpartiets regjering 1971 - 72 satte ved et bredt utvalg igang en verdifull utredning om dette. De siste års utvikling har satt fart i denne diskusjon, slik den nå føres foran våre store inntektsoppgjør 1976.

Alle kan se at de tidligere brukte arbeidsmåter ikke er tilstrekkelige til å mestre den nåværende inflasjon. Det er usikkerhet om hvilke metoder som kan være bedre. Siden vi i alle fall ikke kan la disse spørsmål drive, vil det her være nyttig med en betydelig vilje til å prøve seg fram. Og så trekke lærdommene som de kommer - år etter år.

Det er fastlagt at det i 1976 vil bli gjennomført en alminnelig nedsettelse av arbeidstiden fra 42.5 til 40 timer i uka. I døgnkontinuerlig skiftarbeide blir reduksjonen fra 40 til 38 timer og i helkontinuerlig skiftarbeide blir reduksjonen fra 38 til 36 uketimer. Disse forkortelser skal komme fra 1. april 1976.

Siktepunktet er ellers en bred samordning av inntektsoppgjørene slik at den mulige bedring i realinntekten kan bli gjennomført med rettferdig fordeling og med minst mulig inflasjonsvirkning. Dette krever en planlagt samordning av offentlige budsjetter og skatter med kontante inntektsrevisjoner. Det er her sluttresultatet som teller, også for den enkelte. Kjører vi her skjævt ut, kan flere arbeidsplasser komme i fare.

Et slikt samordnet oppgjør krever en aktiv innsats både av den politiske ledelse og av de store interesseorganisasjonene. Det ser ut til at en slik vilje nå er tilstede. Ingen gruppe behøver å bli lurt i et slikt samordnet oppgjør. Alle grupper er sterkt organiserte. De rår over sine egne eksperter som kan være med å klarlegge sammenhengen i et forslag til samlet oppgjør. Det endelige forløp av et samordnet inntektsoppgjør vil bety mye for løsningen av årets store oppgave: å trygge arbeidsplassene og en rimelig utvikling av realinntektene.

Den perioden vi nå lever i er internasjonalt ikke preget av de store kriger. Men det er mange spenninger og mye uro rundt i verden. De mest akutte problemer sy-

nes å knytte seg til økonomien mere enn til den konvensjonelle sikkerhetspolitikken. Den nåværende krise griper dypere og den varer lengre enn de fleste trodde på forhånd. Perspektivene for den nærmeste tiden er ikke bare lyse.

En arbeidsløshet på omlag 15 millioner i den industrialiserte verden er skremmende, og den bør være skremmende. Ingen samfunnsorden vil i lang tid kunne bestå med en slik arbeidsløshet.

For vegen ut av krisen hviler et særlig ansvar på de største industriland, hvis økonomiske utvikling er bestemmende for de internasjonale konjunkturer. Det synes å være tegn til bedring i Amerikas forente Stater og Japan, og også Vest-Tyskland har vel nå passert bunnen. Mindre land har stort sett mere begrensede valgmuligheter. Det kan likevel være grunn til nå å minnes den enorme kraft som ble utløst i samordningen av den økonomiske politikken i OEEC's og Marshall-planens beste periode.

Selv om arbeidsløsheten i vårt land de siste måneder har vært meget liten sett i internasjonal sammenheng, er den større enn det vi kan akseptere som normalt. Det er særlig grunn til å gi akt på tegn til at unge mennesker møter et stengt samfunn. Min generasjon var ung i en periode da samfunnet ikke gav den arbeidsplasser. Det er noe som ikke må gjenta seg i vår tid.

Det er mulig tidens dype økonomiske krise avdekker forhold som vil kreve omfattende nyprøving av forutsetningene for at det høyt industrialiserte samfunn kan

gi menneskene gode og trygge livsvilkår. Dette er det sentrale siktemål for all samfunnspolitikk. Det gir grunn til ettertanke når det hevdes at OECD-landene kunne ha en årlig produksjonsvekst på 6 prosent, og likevel først i 1980 nå fram til god nytting av produksjonsutstyret og høy sysselsetting.

Et samfunn kan bare ha et stabilt grunnlag om det har plass til alle som lever i det. Og det er det bare når den enkelte også har en arbeidsplass hvor det kan utfolde sine evner og krefter.

Vi går inn i det nye året med håp tent om bedre forhold i flere land hvor diktatur og rettløshet har hersket - delvis i meget lange tider.

Sterke krefter arbeidet både i Hellas og i Tyrkia for å utvikle et moderne politisk demokrati. Før den ble satt utenfor hadde den greske militærjunta utløst den bitre politiske krisen på Kypros. Vi følger nøye og med håp den utvikling som skjer i Hellas og Tyrkia, og vi håper demokratiseringen i moderlandene også vil utvikle den samarbeidsevne og selvovervinnelse som måtte kreves for en varig fredelig stabilisering av Kypros.

Det her nevnte minner oss om noe vi ofte har møtt, nå også overfor Portugal og Spania. Vi har vært konsekvent og uttalt oss kritisk til de regimer som så lenge hersket og herjet med menneskerettighetene i disse land. En følge av det er at vi skal møte den nye utvikling i slike land med et åpent sinn.

Portugal hadde siste året unngått mange politiske vansker om alle hadde godtatt det grunnlag som ble klarlagt ved valget av den grunnlovgivende forsamling. Både i Portugal og i Spania er det bare demokratiske valg som kan gi grunnlaget for demokrati og rettssikkerhet. Vi har intet utestående med det portugisiske folk eller det spanske folk. Vi vil hilse med glede hver utvikling som bidrar til å plassere disse gamle kulturland i det demokratiske Europa de hører til.

Vi ser nøkternt på hva et lite land som Norge kan gjøre internasjonalt. Men vi må aldri bli trette av å ta del i vaktholdet av internasjonalt aksepterte menneskerettigheter. De skal vi være med å hevde overfor hvem som helst som tramper FN's menneskerettighetserklæring under fot.

Vi feiret i 1975 på begge sider av havet minnet om de 800 000 som dro fra Norge til et annet kontinent. De har i dag etterkommere i et antall som neppe er mye mindre enn folketallet i Norge. Røttene til Norge kan nå gå flere generasjoner tilbake, men etterkommerne er stolte av sin opprinnelse. Det gav de rørende uttrykk for da en rekke, med Kong Olav i spissen, besøkte dem i deres nåværende fedreland.

La oss ha dette i minne i vår holdning til fremmedarbeidere i Norge. Fra fjernere land er det ikke mange. Det er ferre enn det er nordmenn som er fremmedarbeidere i Sverige. Våre 800 000 reiste stort sett med to tomme never. Det var ikke de velstående eller etablerte som emigrerte. Det er heller ikke de som kommer til oss. La oss møte dem slik vi ville at Amerika

skulle møte våre emigranter.

I lengre perspektiv kan vi gå til vårt virke med en optimistisk vurdering av dette landets framtid. Denne optimisme kan vi grunne på det vi vet om hva generasjoner før oss har gjort ut av et land som ble oppfattet som fattig, og som var fattig.

I dag er Norge et av verdens rike land. Det har en framtid med ennå større muligheter enn de som til nå er utnyttet. Et sakkyndig utvalg har klarlagt for oss at Norge er et av de best stilte land med hensyn til ressurser. Og den viktigste av alle ressurser er menneskene selv, med sin erfaring og arbeidsevne, med sin utdanning og sine kunnskaper. Det er en ressurs som blir rikere for hver generasjon.

I dette land behøver folk ikke føle frykt for det økonomiske grunnlaget. Det hele avhenger av vår evne til å forvalte det, og av vår vilje til rettvist å dele med hverandre de kår dette landet kan gi. Det er solidariteten mellom menneskene som vil bestemme vårt folks framtid.

Det er med særlige følelser jeg denne dag formidler en nyttårshilsen til og mellom alle landsmenn hjemme og ute.

Jeg hilser nordmenn hvor de er i verden, sjøfolk på alle hav, norske venner på Svalbard og i arktiske områder, de mange som er ute i utviklingshjelpen og på misjonsmarken, landsmenn i sivil virksomhet i alle verdensdeler.

Etter manges ønske hilser jeg Kongen med takk for hans presentasjon av Norge, ute og hjemme det siste året. Fra dem alle en nyttårshilsen til Kong Olav og hans familie.

Og så hilser vi alle hverandre med det gamle ønsket:

Godt nyttår!